

Електронний журнал «Ефективна економіка» включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Категорія «Б», Наказ Міністерства освіти і науки України № 975 від 11.07.2019). Спеціальності – 051, 071, 072, 073, 075, 076, 292.
Ефективна економіка. 2024. № 12.

DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2105.2024.12.59>

УДК 336.01

I. П. Сидор,

к. е. н., доцент, доцент кафедри фінансів ім. С. І. Юрія,

Західноукраїнський національний університет

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-4410-7083>

В. Т. Білик,

аспірант кафедри фінансів ім. С. І. Юрія,

Західноукраїнський національний університет

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0007-9941-6127>

ТЕОРЕТИЧНИЙ КОНЦЕПТ ДОСЛІДЖЕННЯ СУТНОСТІ ТА ЗМІСТУ КАТЕГОРІЇ «ФІНАНСИ»

I. Sydor,

PhD in Economics, Associate Professor of the Department of Finance S.Yuriy,

Western Ukrainian National University

V. Bilyk,

Postgraduate student of the Department of Finance S.Yuriy,

West Ukrainian National University

THEORETICAL CONCEPT OF RESEARCH ESSENCES AND CONTENTS OF THE «FINANCE» CATEGORY

Стаття присвячена дослідженню теоретичного базису категорії «фінанси», визначення його сутності та змісту, обґрунтуванню різних підходів з урахуванням факторів, які мали місце у той чи інших період часу і впливали на сутнісне та змістове наповнення даної категорії. Здійснено теоретичний дискурс в історію становлення фінансів і фінансової науки з визначенням періодизації її розвитку та характеристикою окремих етапів. Проведено теоретичний аналіз наукової полеміки визначення категорії «фінанси» у руслі панівних теорій та постулатів вітчизняної і зарубіжної фінансової науки. Систематизовано погляди науковців через призму розподільної і відтворювальної концепцій фінансових відносин. Узагальнення наукових поглядів і визначення специфічних ознак дозволило обґрунтувати бачення категорії «фінанси» з позиції її змісту та сутності. Такий підхід дозволяє досягнути світоглядного консенсусу у постійних дискусіях між прихильними тієї чи іншої концепції, адже вони супроводжують різні підходи до одного і того ж поняття. Побудовано теоретичну конструкцію фінансів з обґрунтуванням паралельних концепцій фондової і потокової форми руху грошових коштів в залежності від специфічних особливостей і прагматичних аспектів функціонування складових фінансової системи. Акцентовано увагу на визначальному факторі людини, задоволенні її потреб, інтересів та добробуту в частині функціонування фінансів і фінансових відносин.

The article is devoted to the study of the theoretical basis of the category «finance», the definition of its essence and content, the justification of various approaches taking into account the factors that took place in a particular period of time and influenced the essential and substantive content of this category. A theoretical discourse on the history of the formation of finance and financial science is carried out with the definition of the periodization of its development and the characteristics of individual stages. A theoretical analysis of the scientific polemics on the definition of the category "finance" in the light of the dominant theories and postulates of domestic and foreign financial science is carried out.

Social reproduction is considered as the basis for ensuring the functioning of finance, as well as money as an instrument of financial relations and a material basis, a form of manifestation of finance. The views of scientists are systematized through the prism of the distributive and reproducible concepts of financial relations, and the conclusion is made that according to the distributive concept, financial relations are not revealed in the full range of their properties. It is the reproducible concept of finance that is able to accommodate the entire spectrum of financial relations inherent in the category of «finance». Attention is focused on the differences between domestic and foreign financial schools in defining finance. If Ukrainian financial thought, when defining finance, gives preference to financial relations, then in foreign literature, preference is given to financial activity through the managerial aspect, or considers finance from the material side. Generalization of scientific views and determination of specific features made it possible to substantiate the vision of the category of «finance» from the position of its content and essence. This approach allows achieving ideological consensus in constant discussions between supporters of one or another concept, because they accompany different approaches to the same concept. A theoretical construction of finance is built with the justification of parallel concepts of the stock and flow forms of cash flow depending on the specific features and pragmatic aspects of the functioning of the components of the financial system. The circulation of funds in stock and flow forms of movement is considered with the definition of the goals of incoming and outgoing flows. The focus is on the determining factor of a person, the satisfaction of his needs, interests and well-being in terms of the functioning of finances and financial relations.

Ключові слова: *фінанси, фінансові відносини, гроші, фонд, грошові потоки, фінансова система, фінансові ресурси, публічні фінанси, приватні фінанси.*

Keywords: *finance, financial relations, money, fund, cash flows, financial system, financial resources, public finance, private finance.*

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Значні зміни глибинних підвалин розвитку суспільства вимагають глибокого комплексного аналізу минулого та чіткого усвідомлення сьогодення в частині недопущення прогалин у майбутньому, відповідаючи при цьому принципам людиноцентризму та людської цінності. Задоволення людських потреб та інтересів, досягнення суспільного добробуту є тією домінантною основою, здатною виступати рушієм економічного прогресу суспільства. Саме людина, її потреби, бажання, інтереси формують основу економічних процесів і задають вектор цивілізаційного економічного розвитку.

Вивчення новітніх економічних процесів, деформації складових суспільного відтворення, які їх обслуговують, переконливо свідчить, що в економіці немає нічого постійного, осмислення якого дозволило б продукувати результати у майбутньому. Якісні зміни суспільного відтворення початку XXI століття є яскравим відображенням цієї змінності, зокрема, що стосується бурхливого технологічного піднесення та зростання інтелектуальної складової людського капіталу, здатної генерувати нові продукти та сервізувати послуги, що спонукало до переходу на інший рівень технологічного укладу (глобальної цифровізації). Новітні фінансові технології (FinTech) сьогодні продукують послуги на кшталт інтернет-банкінгу, блокчейну, штучного інтелекту (AI), великих даних (BD), криптовалют та інше. Усе це безпосередньо впливає на можливість використовувати фінансові інструменти з метою більш швидкого, якісного та ефективного отримання послуг у повсякденному застосунку для споживача. Сьогодні на шпальтах провідних економічних видань акцентується увага на все більшій частці цифровізації фінансових потоків. Проте, наскільки змінилося саме бачення фінансів як економічної категорії, її глибинних постулатів, моделей фінансових відносин, окрім цифрового інструментарію та технологічного укладу їх використання сьогодні? Спробуємо розглянути базові постулати фінансової думки в їх сучасній інтерпретації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні основи фінансів, їх еволюційний розвиток, визначення етапів розвитку, періодизації, структурування та інституціонального середовища займалися багато вітчизняних вчених, економістів, практиків. У цьому списку варто відмітити наукові здобутки: В. Андрущенко, О. Василика, А. Крисоватого, І. Луніної, В. Опаріна, К. Павлюк, В. Суторміної, В. Федосова, П. Юхименка, С. Юрія та багато інших. Проте, наявність суттєвих відмінностей у підходах до визначення змісту і сутності категорії «фінанси» не дозволяє ефективно проводити дослідження з даної тематики. Вивчення теоретичного базису дозволить внести наукову частку у забезпечення стійкого розвитку фінансів, фінансової системи в частині відновлення економіки країни.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою цієї статті є дослідження концептуальних засад сутності та змісту категорії «фінанси» в контексті їх генези шляхом використання наукової полеміки та досягнення консенсусу у світоглядах сучасників.

Виклад основного матеріалу дослідження. Об'єктивні зміни соціально-економічних процесів у суспільстві вимагають сьогодні оновлення класичних теорій суспільного відтворення, їх доповнення новітніми підходами у розв'язанні назрілих проблем людства (екологічних, індустріальних, технологічних, глобальних і національних). Сучасний економічний розвиток не відкидає філософських поглядів стосовно єдності духовного і матеріального, а навпаки, в умовах стрімкого науково-технологічного процесу одним із базових елементів теорії суспільного відтворення є дослідження його економічних, культурних, ментальних, соціальних та психологічних засад виходячи з позиції, що рушієм усього нового та прогресивного є саме людина.

Суспільне відтворення є процесом безперервного відновлення послідовних стадій (виробництва, розподілу, обміну та споживання). Усі стадії суспільного відтворення обслуговують гроші, а у контексті безпосередньої участі економічних агентів (суб'єктів) у цих процесах –

грошові відносини. Гроші та грошові потоки є тим інструментом, який забезпечує функціонування фінансів, слугує їх матеріальною основою та формою прояву. Вони перебувають у постійному русі, забезпечуючи процеси простого та розширеного відтворення. Фінанси виступають базисом, основою, фундаментальною дефініцією у сфері економічних наук.

Історично фінанси виникли у період формування держав та товарно-грошових господарств, що обумовило необхідність розвитку економічних відносин між окремими країнами та в середині них. Становлення цих відносин починається із утвердження державної організації суспільного життя, що тривало практично до XVII століття. Зважаючи на те, що фінансова наука і практика вже більше V століть активно використовує термін «фінанси», існують різноманітні підходи до його трактування. Кожен, хто визначав дану категорію, виходив із позиції необхідності її застосування у той чи інший період часу, умов товарно-грошових відносин, закономірностей розвитку суспільства, наявності держави та необхідності виконання нею своїх функцій. Про важливість вивчення наукових здобутків попередників говорив М. Бунге – український економіст, він звертав увагу на певну відносність фінансових знань у конкретних умовах соціально-економічного розвитку і зазначав, що фінансова теорія, фінансова думка не є догмою, проте кожна з них заслуговує уваги з тієї позиції, що навіть «помилкове твердження може мати відповідне позитивне значення, у них завжди є якщо не частина істини, то щось, що заслуговує вивчення і як відображення реальності вони сприяють розумінню цієї епохи» [13]. Відтак, кожний наступний новий етап цивілізаційного розвитку поглядів на сутність фінансів та їх призначення характеризується пошуком нових знань, їх нагромадження, а також формування новітніх концепцій і теорій економічної природи фінансового світу.

Зміна епох, розвиток цивілізацій активізували економічне життя і потребували зміцнення держави. Держава є не лише вищою політичною силою і владою, вона виконує численні функції від заохочення активної

економічної діяльності і торгівлі, сприяння розвитку науки і техніки до формування численних ринків товарів і послуг. В інтерпретації арабського мислителя Ібн Хальдуна, який жив в епоху Середньовіччя, держава – є цеглиною цивілізації, «цивілізація розквітає поряд із державою й гине разом з нею» [10]. Відтак, можна зробити висновок про те, що усі економічні, фінансові відносини, які виникають у суспільстві, а також інститути публічних, корпоративних фінансів, фінансів домашніх господарств, що виступають складовими фінансової системи держави, є частиною цивілізації, її піднесення і занепаду.

Вчення Ібн Хальдуна дозволяє сучасникам помітити чимало суджень, які є близькими до «діалектичних уявлень про взаємозв'язок між станом економіки, розвитком держави та поступом цивілізації» [11]. Звичайно, чим могутнішою є державна влада, потужнішим публічне управління та зростаючим вплив урядових структур на процеси суспільного виробництва, тим успішнішим є економічне зростання країни та забезпечення суспільного добробуту. І навпаки, економічне процвітання здатне генерувати державну могутність. Проте, відмічено циклічну спіраль, яка характеризується етапами економічного піднесення і стагнації: приріст державної могутності забезпечується зростанням доходів централізованих фондів грошових коштів за рахунок податків, підвищення ставок яких у майбутньому призводить до пригнічення економічного життя. Намагання уряду активізувати господарську діяльність і забезпечити надходження до бюджету можуть мати ряд негативних наслідків. Таким чином, і сьогодні досить важко знайти прості відповіді на сучасні виклики і загрози реального життя суспільства і держави.

Зважаючи на те, що фінанси є історичною категорією, адже виникли на певному історичному етапі розвитку суспільства, науковцями визначено основні етапи їх еволюційного розвитку [4; 7; 9; 10; 11]. Найбільш ранній етап становлення фінансової формації пов'язаний із формуванням державності і пануванням монархічного укладу. Цей період пов'язаний із

доменіальною системою формування доходів короля чи монарха і фінансуванням його діяльності, пов'язаної із забезпеченням власних потреб і потреб обмеженого кола наближених осіб. Монархічні фінанси обмежувалися коштами правителя, тобто зібрані у вигляді данини податки з усього населення, які безконтрольно запроваджувалися по мірі потреб у коштах правителя, призначалися для використання однією особою, що характерно для абсолютизму в управлінні. Хоча монархічні фінанси назвати фінансами у сьогоденній інтерпретації важко, однак у цей період закладено перші ознаки необхідності формування фондів грошових коштів для виконання певних державницьких, монарших чи королівських завдань і функцій, зокрема оборони країни.

В науковий обіг термін «фінанси» почав активно використовуватися лише в середні віки. Науковці схиляються до думки, що цьому посприяли відповідні історичні передумови на кшталт обмеження влади монархів у Центральній Європі після перших буржуазних революцій, в результаті чого було сформовано фонд грошових коштів держави (бюджет), використовувати який монархи самостійно вже не могли. При цьому податки мали грошовий характер (на відміну від попереднього періоду, коли вони формувалися за рахунок трудових повинностей та натурально-речових податей), а видатки бюджету спрямовувались на військові заходи, державне управління, соціальні потреби та економічний розвиток. Загалом цей період в історичному вимірі характеризується як період конституціоналізму, він припав на XVII-XVIII століття.

Цілою епохою можна назвати історичний період організації фінансового світу з домінуванням централізованих, державних фінансів у період входження України до складу Російської імперії, а пізніше Радянського Союзу. У цей період (XIX – до 90 років XX ст.) уся фінансова література та практика визначала єдине бачення фінансів у вигляді централізованих ресурсів держави, особливості формування і використання котрих визначалися єдиним центром, а фінансова політика була далекою від

інтересів і запитів громадян. Даний період характеризується поглядами на сутність фінансів в руслі економічних відносин розподільного характеру з домінуванням авторитаризму держави. У період адміністративно-планової економіки вітчизняна фінансова наука переживала період занепаду та, здебільшого, вирішувала ідеологічні завдання, визначені тогочасною владою.

Сучасні надбання фінансової науки є результатом розвитку фінансів у демократичних країнах Західного світу. Новаторська специфіка нового періоду розвитку фінансів базується на механізмі прийняття фінансових рішень шляхом виборчого процесу при досягненні суспільного консенсусу та балансу інтересів виборців. Даний етап отримав назву конституційних фінансів і він охоплює період з кінця XX століття і до сьогодні. Апогеем розвитку фінансів цього періоду стало розуміння необхідності забезпечення суспільних інтересів громадян, сприяння суспільного добробуту шляхом всенародного формування публічної влади і широкої демократизації суспільства. Сучасний фінансовий простір сьогодні заповнюється новими віхами історії розвитку української фінансової думки, представленої науковими здобутками видатних науковців сучасності у цій царині, а також багатьох наукових фінансових шкіл вищих навчальних закладів економічного профілю. Погляди на зміст фінансів трансформуються, наукова фінансова думка доповнюється новітніми напрямками свого розвитку у світлі глобалізаційних процесів, інформаційних технологій, цифровізації, диджиталізації та фінансового екаутингу, мають місце «віртуальні гроші» та безготівкові розрахунки.

Повертаючись до визначення сутності і змісту категорії «фінанси» слід звернутися до певних дискусійних моментів, характерних для її тлумачення. Насамперед, це протиставлення двох панівних концепцій фінансових відносин: розподільної і відтворювальної. Прихильники першої теорії наголошують, що «сферою виникнення фінансових відносин є друга стадія суспільного відтворення – стадія розподілу.... Важливою ознакою фінансів

як економічної категорії є розподільний характер зазначених відносин» [9; 11; 12].

Прихильники іншого підходу (відтворювальної концепції фінансових відносин), критикуючи своїх опонентів, відносини розподілу називають «пережитком радянської ідеології» [1] і відстоюють позицію, що фінанси обслуговують усі процеси суспільного відтворення (виробництво, розподіл, обмін і споживання), адже доволі часто для одного грошового потоку характерними є розподільні, перерозподільні та обмінні процеси. З приводу дискусії на кшталт відмінностей у трактуванні терміну «фінанси» прихильниками першої і другої концепцій, В. Опарін ставить питання, «...чи вказані відмінності є абсолютно різним їх тлумаченням, чи це різні підходи до одного і того самого явища» [8]? Науковець акцентує увагу на тому, що відмінності у поглядах полягають у «виборі тієї чи іншої сторони різноманітних проявів фінансів як відправної точки для їх ідентифікації і характеристики» [8]. Аналогічною є полеміка між вітчизняною та зарубіжною фінансовою наукою стосовно сутності і змісту категорії «фінанси». Якщо вітчизняна фінансова наука розглядає «фінанси» з позиції сукупності економічних, фінансових відносин, то у країнах Заходу перевага надається фінансовій діяльності, тобто виходять із прагматичної сторони функціонування фінансів, акцент робиться на матеріальній та управлінській сторонах фінансів. Водночас, фінансова діяльність передбачає формування доходів і використання коштів, що безпосередньо пов'язане із фінансовими відносинами, які виникають з цього приводу.

У фінансовій науці, окрім основних концепцій фінансових відносин, сформувалося два провідних теоретичних спрямування щодо обґрунтування економічної природи фінансів: фондова теорія та теорія фінансових потоків, які стосуються матеріального змісту фінансів – руху грошових коштів (фінансових ресурсів) (рис. 1). Фондова теорія передбачає трактування фінансів як сукупності економічних відносин, які пов'язані із формуванням, розподілом і використанням фондів грошових коштів (централізованих і

децентралізованих) з метою задоволення суспільних потреб та інтересів різних економічних агентів. Фондова теорія є характерною, здебільшого, для сфери публічних фінансів, адже формування фондів грошових коштів у сфері приватних фінансів (суб'єктів господарювання та домашніх господарств) не є обов'язковим, для них більш характерною є потокова форма руху фінансових ресурсів опосередкована процесами розподілу і перерозподілу вартості ВВП.

Як відмічає колектив авторів підручника «Фінанси» за редакцією А. Крисоватого, «саме грошові потоки є тією універсальною властивістю, котра поєднує в собі всі аспекти функціонування фінансів та сфери фінансової системи» [6, с. 64]. Фонд грошових коштів передбачає акумуляцію фінансових ресурсів за рахунок чітко визначених джерел та напрямів використання цих коштів (фінансових ресурсів) за цільовим призначенням відповідно до специфіки створення такого фонду. Рух грошових коштів при формуванні фонду і його використанні характеризується розподільними та перерозподільними процесами, він має кумулятивний характер, відносну самостійність та визначені органи управління, які здійснюють контроль за рухом коштів фонду у будь-який спосіб (формування, розподіл чи використання).

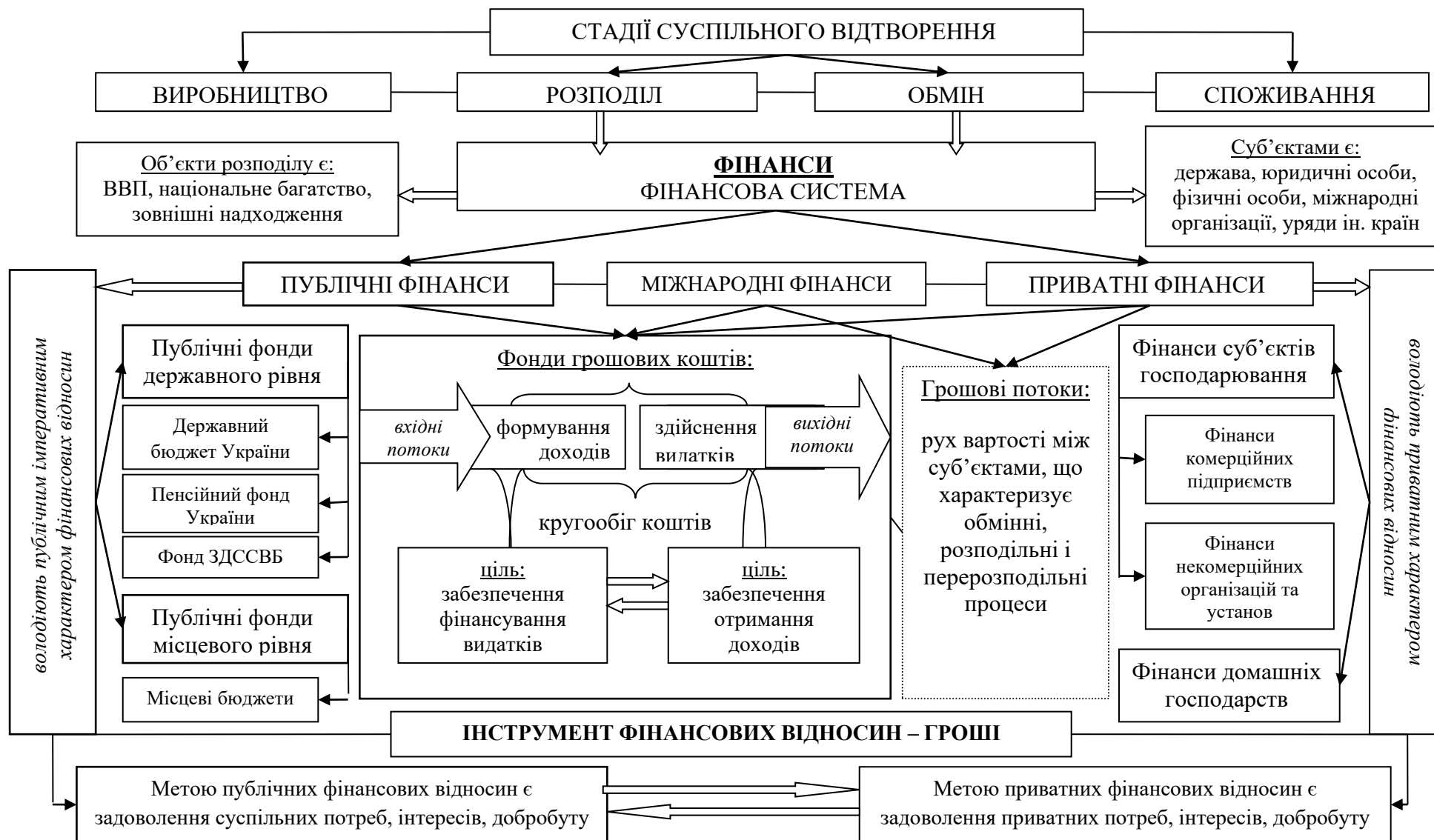

Рис. 1. Концептуальна модель функціонування фінансів

Джерело: побудовано авторами самостійно

При визначенні сутності «фінансів» науковцями, економістами [2; 3; 5; 6; 13] відмічається, що при розподілі і перерозподілі вартості ВВП та національного доходу формуються фонди грошових коштів, що відповідає фондовій теорії фінансів. На нашу думку, тлумачення терміну «фінанси» не повинно відкидати ні фондової, ні потокової теорії. Лише в симбіозі вони здатні якнайповніше охарактеризувати фінанси як багатогранне, широковживане і різнобічне явище з різноманітними формами свого вияву. Підтримуємо позицію вітчизняних науковців, які розглядають сутність фінансів, як економічну категорію, пов'язану із формуванням, розподілом і використанням грошових коштів, акумульованих шляхом використання фондової та потокової форм їх руху за посередництвом фінансових відносин між різними суб'єктами (органами публічної влади державного і місцевого рівнів, юридичних і фізичних осіб, міжнародних організацій та публічної влади інших країн) з метою задоволення потреб та інтересів усіх суб'єктів фінансових відносин та забезпечення суспільного добробуту.

Ефективне функціонування фінансів та їх прагматична дієздатність реалізується з допомогою фінансової системи, яка передбачає організаційну побудову, структурування фінансових відносин шляхом виділення окремих її складових (рис. 1). Питання структуризації фінансової системи є дискусійним і залежить від критеріїв її побудови. Найбільш поширеною є позиція стосовно виділення трьох її складових: публічних фінансів, приватних фінансів та міжнародних фінансів. Не ставлячи за мету дослідження питання з'ясування сутності фінансової системи та дискусійних моментів щодо її складових, зазначимо, що ми віддаємо перевагу саме її поділу за формою власності на публічні і приватні фінанси. Міжнародні фінанси, які можуть бути як публічними, так і приватними коштами, виступають способом залучення необхідного обсягу фінансових ресурсів на світовому фінансовому ринку.

Віддаючи належне фінансово-технологічним інноваціям сьогодні, все ж зазначимо, що вони є модерним продуктом розвитку фінансових знань,

суб'єктивним явищем людської цивілізації і його прогресу. Водночас, сутнісні, об'єктивні характеристики фінансів не змінюються, модифікується лише інструментарій формування і використання фінансових ресурсів.

Висновки та перспективи подальших розвідок у даному напрямі.

Таким чином, дослідження еволюційного розвитку та теоретичних аспектів сутності і змісту фінансів дозволило зробити наступні висновки.

1. Фінанси є історично сформованою категорією, яка пройшла довгий шлях свого еволюційного розвитку. Періодизація еволюційного розвитку фінансів охоплює чотири стадії: 1) *монархічні фінанси* з характерними особливостями їх функціонування – до XVII ст.; 2) *період конституціоналізму* (XVII-XVIII ст.); 3) *період радянської доби* (XIX – до 90 років XX ст.); 4) *сучасний період* (кінець XX – початок XXI ст.). Кожен період вирізняється своєрідним баченням терміну «фінанси», який характеризує домінування поглядів відповідно до рівня цивілізаційного розвитку економічних відносин.

2. Підґрунтям дослідження фінансів є визначення меж їх функціонування, а саме стадій суспільного відтворення (виробництво – розподіл – обмін – споживання), які відображають усі економічні процеси і явища. Вважаємо, що фінанси виступають інструментом обслуговування усіх стадій суспільного відтворення і виокремити одну чи дві з них в сучасних умовах розвитку не можливо. Відповідно, і розподільна і відтворювальна концепції фінансових відносин в економічних процесах мають місце.

3. У фінансовій науці мають місце два теоретичних спрямування щодо визначення сутності і змісту категорії «фінанси»: фондова теорія і теорія фінансових потоків, які характеризують фінанси з позиції їх матеріального змісту і відображають ступінь руху фінансових ресурсів відповідно до структуризації фінансової системи. Фондовий характер руху фінансових ресурсів є, здебільшого, характерним для публічних фінансів, тоді як особливістю руху фінансових ресурсів приватних фінансів може бути як фондова, так і потокова форма руху коштів.

4. На основі проведеного узагальнення різноманітних підходів до терміну «фінанси», визначених відповідно до його специфічних ознак, ми схилиємось до думки, що найбільш вдалим його трактуванням є таке: фінанси є економічною категорією, пов'язаною із формуванням, розподілом і використанням грошових коштів, акумульованих шляхом використання фондової та потокової форм їх руху за посередництвом фінансових відносин між різними суб'єктами (органами публічної влади державного і місцевого рівнів, юридичних і фізичних осіб, міжнародних організацій та публічної влади інших країн) з метою задоволення потреб та інтересів усіх суб'єктів фінансових відносин та забезпечення суспільного добробуту. Відмітимо, що за своєю економічною сутністю категорія «фінанси» відображає сукупність відносин економічних агентів з приводу обмінних, розподільних та перерозподільних процесів, а за змістом – формування, розподіл і використання фінансових ресурсів, які формуються у фондовій чи потоковій формі руху.

Перспективами подальших наукових досліджень в цій площині є теоретичне підґрунтя структурування складових фінансової системи в розрізі різних критеріїв їх формування: за внутрішньою будовою та організаційно-інституційною структурою.

Література

1. Василик О. Д., Павлюк К. В. Державні фінанси України: Підручник. Київ: Центр навчальної літератури, 2004. 608 с.
2. Глущенко А. С. Фінанси: Навч. посіб. Львів: «Магнолія 2006», 2014. – 440с.
3. Івашко О. А. Теорія фінансів : навч. посіб. [вид. 2-ге; доп. і переробл.] К. : 7БЦ, 2021. – 408 с.
4. Клімова С. Розвиток наукової думки щодо сутності фінансів. URL : <http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/putp/2010-1/doc/3/03.pdf>.

5. Козинець І. Г., Берднік С. С. Співвідношення понять «фінанси» та «фінансові ресурси». *Аналітично-порівняльне правознавство. Електронне наукове видання*. 2022. № 1. С. 112-116.
6. Крисоватий А. І., Кириленко О. П., Дем'янишин В. Г. Фінанси : підруч. / за ред. д.е.н., проф. А. І. Крисоватого. Тернопіль: Університетська думка, 2024. 632 с.
7. Луніна І. О., Бондарук Т. Г. Еволюція теорії та наукова концепція публічних фінансів. *Фінанси України*. 2019. № 8. С. 26-45.
8. Опарін В. М. Фінанси (Загальна теорія): Навч. посібник. – 4-те вид., К.: КНЕУ, 2007. 240 с.
9. Опарін В. М., Федосов В. М., Юхименко П. І. Публічні фінанси: генеза, теоретичні колізії та практична концептуалізація. *Фінанси України*. 2017. № 2. С. 125–134.
10. Суторміна В. М., Федосов В. М., Андрущенко В. Л. Держава – податки – бізнес (Із світового досвіду фіскального регулювання ринкової економіки): монографія. К.: Либідь, 1992. С. 28.
11. Фінансова думка України. Монографія / П. І. Юхименко, С. В. Львовчкін, В. М. Федосов, С. І. Юрій; за наук. ред. В. М. Федосова. Київ: Кондор; Тернопіль: Економічна думка, 2010. У 3 т. – Т. 1. 2010. 687 с.
12. Хрущ Н., Нянько Л. Забезпечення стійкості публічних фінансів в умовах соціально-економічної нестабільності. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2023. № 2. С. 59-65.
13. Юхименко П. І., Федосов В. М., Лазебник Л. Л. та ін. Теорія фінансів: Підручник / За ред. проф. В. М. Федосова та С. І. Юрія. К.: Центр учбової літератури, 2010. 576 с.

References

1. Vasylyk, O. D., Pavlyuk, K. V. (2004), *Derzhavni finansy Ukrainy* [State Finances of Ukraine], Tzentr uchbovoi literatury, Kyiv, Ukraina.
2. Glushchenko, A. S. (2014), *Finansy* [Finance], Magnolia 2006, Lviv, Ukraina.
3. Ivashko, O. A. (2021), *Teoria finansiv* [Theory of finance], 7BZT, Kyiv.

4. Klimova, S. (2010), "Development of scientific thought on the essence of finance", available at: <http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/putp/2010-1/doc/3/03.pdf> (Accessed 15 Nov 2024).
5. Kozynets, I. G. and Berdnik, S. S. (2022), "The relationship between the concepts of "finance" and "financial resources", *Analitichno-porivnialne pravoznavstvo*, vol. 1, pp. 112-116.
6. Krysovaty, A. I., Kyrylenko, O. P., and Demyanyshyn, V. G. (2024), *Finansy [Finances]*, Universytetska dumka, Ternopil, Ukraina.
7. Lunina, I. O. and Bondaruk, T. G. (2019), "Evolution of the theory and scientific concept of public finance", *Finansy Ukrainy*, vol. 8, pp. 26-45.
8. Oparin, V. M. (2007), *Finansy (zagalna teoria) [Finance (general theory)]*, KNEU, Kyiv, Ukraine.
9. Oparin, V. M., Fedosov, V. M. and Yukhymenko, P. I. (2017), «Public finance: genesis, theoretical collisions and practical conceptualization», *Finansy Ukrainy*, vol. 2, pp. 125-134.
10. Sutormina, V. M., Fedosov, V. M. and Andrushchenko, V. L. (1992), *Derzhva-podatki-biznes (zi svitovogo dosvidu fiskalnogo reguluvannia rynkovoï ekonomiky) [State – taxes – business (From the world experience of fiscal regulation of a market economy)]*, Lybid, Kyiv, Ukraine.
11. Yukhymenko, P. I., Lyovochkin, S. V., Fedosov, V. M. and Yuriy, S. I. (2010), *Finansova dumka Ukraine [Financial Thought of Ukraine]*, Kondor, Kyiv, Ukraine.
12. Khrushch, N. and Nyanko, L. (2023), "Ensuring the sustainability of public finances in conditions of socio-economic instability", *Visnyk Hmelnytskogo natsionalnogo universytetu*, vol. 2, pp. 59-65.
13. Yukhymenko P. I., Fedosov V. M., Lazebnyk L. L. (2010), *Teoria finansiv [Theory of Finance]*, Tzentr uchbovoi literatury, Kyiv, Ukraine.

Стаття надійшла до редакції 27.11.2024 р.